

Rudolf Steiner

Co činí anděl v našem astrálním těle?

Curych, 9. října 1918

Antroposofické chápání ducha nesmí být pouze teoretickým světovým názorem, nýbrž má se stát životním obsahem a životní silou. A jen tehdy, budeme-li schopni prohloubit antroposofické chápání světa natolik, aby v nás skutečně plně žilo, splní svou úlohu. Neboť tím, že svou duši spojíme s antroposofickým pojetím ducha, staneme se v jistém smyslu strážci velmi určitých významných vývojových dějů lidstva.

Lidé usilující obecně o nějaký světový názor jsou zpravidla přesvědčeni, že myšlenky a představy sice existují v jejich myslích, ale ve světové souvislosti dále už nic neznamenají. Lidé s takovým náhledem na svět věří, že se myšlenky a představy coby ideály vžijí ve světě jen do takové míry, do jaké se člověku podaří je ve světě uplatnit zevními skutky. Předpokladem antroposofického smýšlení je přesvědčení, že pro uskutečnění těchto našich myšlenek a představ je nutné najít i jiné cesty než jen naše zevní konání, než naše činy ve smyslovém světě. V poznání této životní nutnosti spočívá výzva, aby se antroposof podílel na bdělém pozorování různých znamení své doby. Ve světovém vývoji se stále leccos děje! A člověku, zvláště člověku našeho věku připadá úkol dojít ke skutečnému porozumění toho, co se děje ve světovém vývoji, do něhož byl sám postaven.

Co se týká jednotlivého člověka, každý ví, že se musí brát zřetel na jeho vývoj, nikoli jen na zevní události kolem něho. Uvažte to jen v docela hrubém rámci: k zevním, viditelným dějům dochází ve světě kolem lidí, jimž je třeba pět, deset, dvacet, třicet, padesát či sedmdesát let. Žádný rozumný člověk však přece nebude žádat, aby k těmto skutečnostem zaujímal stejné stanovisko pětiletý, desetiletý, dvacetiletý, padesátiletý či sedmdesátiletý. Jak se lidé mají chovat k zevnímu okolí, lze určit jen s přihlédnutím ke stupni jejich vývoje. Jedná-li se o jednotlivého člověka, přisvědčí tomu každý. Ale tak jako každý jednotlivý člověk podléhá zcela určitému vývoji, jako v sobě chová jiný druh sil ve svém dětském věku, uprostřed svého života nebo jako stařec, tak má také lidstvo během svého vývoje stále jiné a jiné síly. Nedbá-li člověk toho, že lidstvo je ve své podstatě ve 20. století jiné, než jaké bylo v 15. století anebo dokonce v době mystéria na Golgotě či před ním, prochází světovým vývojem takřkajíc jako spící bytost. Že si lidé nechtějí povšimnout toho, co jsem právě popsal, patří k největším nedostatkům, bludům a zmatkům právě naší doby. Lidé si totiž myslí, že lze mluvit o člověku nebo o lidstvu všeobecně abstraktně a není třeba vědět, že lidstvo podléhá vývoji.

A nyní se můžeme zeptat: Jak se dá přesněji nahlédnout do těchto věcí? Víte, že jsme o mnohých důležitých bodech tohoto vývoje hovořili už častěji. V době řecko-latinské — od 8. století před Kristem až asi do 15. století křesťanského letopočtu — počítáme s kulturním věkem duše rozumové a od 15. století pak s věkem duše vědomé. Tím jsme ve vývoji lidstva charakterizovali něco podstatného, co se týká právě naší doby. Víme totiž, že hlavní silou, se kterou se počítá ve vývoji lidstva od 15. století až do třetího tisíciletí,¹ do počátku třetího tisíciletí, je duše vědomá. V duchovní vědě, ve skutečné duchovní vědě však nesmíme nikde zůstat jen u povšechností a abstrakcí; všude se musíme snažit, abychom se chopili konkrétních skutečností. Abstrakce jsou člověku užitečné nanejvýš tehdy, je-li zvědavý ve velmi

obyčejném smyslu. Chceme-li však učinit duchovní vědu životním obsahem, životní silou, musíme být spíše vážní než zvědaví, nesmíme se zastavovat u takových abstrakcí. Že žijeme ve věku duše vědomé, že se zvláště počítá s výchovou duše vědomé, je zcela správné a je to také mimořádně důležité; ale u toho zůstat nesmíme.

Chceme-li tedy v těchto věcech dojít k určitému náhledu, musíme především přihlídnout trochu přesněji k bytosti člověka samého. V duchovně vědeckém smyslu, postupujeme-li shora dolů, členíme se jako lidé ve své Já, v tělo astrální, v tělo éterné (které v poslední době nazývám také tělem tvořivých sil) a v tělo fyzické.²⁾ Z těchto článků lidské bytosti je to vlastně jen naše Já, v němž zprvu duševně-duchovně žijeme a působíme. Vždyť Já je nám dáno naším pozemským vývojem a tento vývoj řídicími Duchy formy, Exúsiái.³⁾ V podstatě všechno, co vstupuje do našeho vědomí, vstupuje do něj prostřednictvím našeho Já. A když se naše Já nevyvíjí tak, aby se mohlo spojovat (třebaže prostřednictvím našich tělesných schrán) se zevním světem, tu nemáme vědomí právě tak, jako je nemáme od usnutí do probuzení. Naše Já je tím článkem, který nás spojuje s okolím; astrální tělo nám bylo přiděleno v měsíčním vývojovém období, který předcházel našemu pozemskému vývoji; éterného těla se nám dostalo v ještě dřívějším vývojovém období slunečním a fyzické tělo nám bylo dáno ve svém prvním zárodku ve vývojovém období saturnském.⁴⁾

Studujete-li však líčení těchto tělesných schrán v mé knize Tajná věda, vidíte, jakým složitým způsobem vzniklo to, čím je člověk dnes ve svém složení z těchto čtyř charakterizovaných článků. Nepozorujeme snad ze skutečností, které nám Tajná věda podává, že na tomto členění ve tři schránky spolupůsobili duchové všemožných hierarchií? Nepozorujeme, že to, co nás halí jako fyzické, éterné a astrální tělo, je velmi, velmi složité povahy? Ale tyto hierarchie nejen spolupracovaly na vzniku našich schrán — ony v nich stále ještě pracují. A člověku nerozumí ten, kdo se domnívá, že je složen pouze z kostí, krve, svalstva atd., jak nám to říká naše běžná přírodní věda, biologie nebo fyziologie či anatomie.

Bližíme-li se skutečnosti této bytostné soustavy lidských schrán, vidíme-li tuto soustavu schrán v její pravdě, pak vidíme, jak plánovitě a moudře spolupracují duchovní bytosti vyšších hierarchií ve všem tom, co se bez našeho vědomí děje v našich tělesných schránkách. Již z toho, co jsem podal jen náčrtkovitě a v obrysech ve své Tajné vědě o spolupůsobení jednotlivých duchů vyšších hierarchií na vzniku člověka, můžete poznat, jak složitě se vše musí jevit v detailech. Ale přece: chceme-li člověku rozumět, musíme se stále více blížit těmto věcem v jednotlivostech, v konkrétních jevech.

Na tomto poli je nesmírně obtížné již jenom obrátit pozornost k některé otázce; konkrétní otázky jsou nesmírně složité. Například kdyby se někdo otázel: Co činí v současném vývojovém cyklu lidstva v roce 1918 v lidském éterném těle řekněme hierarchie Serafím nebo Dynameis? Vždyť položit takovou otázku je právě tak možné, jako se můžeme zeptat, jestli třeba teď v Luganu prší nebo neprší. Ovšem ani jednoho ani druhého se nedobereme pouhým přemýšlením nebo pouhým teoretizováním, nýbrž tím, že přistoupíme ke skutečnostem. Jako musíme dejme tomu pomocí telegramu, dopisu nebo jinak zjistit, zda nyní v Luganu prší nebo neprší, tak musíme také opravdovým proniknutím do skutečností zvědět, jakou úlohu mají v současném věku lidstva v lidském éterném těle třeba Duchové moudrosti nebo Trůnové. Ale otázka, která byla právě vyslovena, je mimořádně složitá a my se vlastně můžeme vždy jen blížit oblastem, z nichž takové otázky vyplývají. V tomto

oboru je vždy dobře postaráno o to, aby člověku nerostla křídla do nebe a aby se nestal namyšleným a pyšným, usiluje-li o skutečné poznání.

Nejbližší duchovní skutečnosti, které se nás bezprostředně týkají, jsou vlastně právě ty, o nichž si můžeme zjednat jasno. Ale o nich si musíme zjednat jasno, nechceme-li zaspát lidský vývoj v období, do něhož jsme postaveni. Proto chci mluvit o otázce, která je snad jasnější než neurčitá, byť konkrétní otázka, co činí Dynameis nebo Thronoi v našem éterném těle. Chci tedy mluvit o jiné, určitější otázce, která se dnes člověka bezprostředně dotýká. Tato otázka zní: Co dělají Angeloj, duchovní bytosti člověku nejbližší, v současném věku lidstva v jeho astrálním těle?

Astrální tělo je našemu lidskému Já nejbližší, proto se nás zodpovězení právě položené otázky velice silně týká. Andělé jsou hierarchií člověku nejbližší. Dejme si tedy skromnou otázku: Co činí Andělé v lidském astrálním těle právě v současné epoše, v tomto věku lidstva, který začal 15. stoletím a potrvá do začátku třetího tisíciletí? A záhy uvidíme, jak důležitá bude pro nás odpověď.

Co tedy, milí přátelé, můžeme vůbec všeobecně říci k tomu, jak se dá taková otázka zodpovědět? Můžeme jen říci: Je-li duchovědné bádání vážné, pak není hrou s představami ani zahráváním si se slovy, nýbrž proniká vsutku do sféry, v níž se nám duchový svět stává vnímatelným. A co je nám nejbližší, je možné vnímat. Ale tuto otázku lze plodně zodpovědět jen ve věku duše vědomé.

Mohli byste si myslet, že kdyby bylo možné z určité vnitřní nutnosti položit tuto otázku v jiných dobách, pak by zde byla pravděpodobně nasnadě i odpověď. Ale ani ve věku atavistického jasnozření, ani ve věku řecko-latinské kultury nemohla být tato otázka zodpovězena, poněvadž obrazy, kterých se lidské duši dostávalo atavistickým jasnozřením, zatemňovaly pozorování toho, co činili Andělé v astrálním těle člověka. Zde nebylo co zřít právě proto, že lidé měli obrazy, které jim poskytovalo atavistické jasnozření. A v době řecko-latinské nebylo myšlení ještě tak silné, jako je dnes; myšlení zesílilo, dostalo se mu posílení právě věkem přírodovědeckým. Proto je věk duše vědomé tím věkem, v němž lze vědomě vnikat do takových otázek, jakou je otázka právě vyslovená. V tom se teprve musí ukázat, jak plodná je naše duchovní věda pro život, že nic neodbývá teoriemi, nýbrž dovede říci věci, které mají pro život pronikavý význam.

Co činí Andělé v našem astrálním těle? O tom, co tu konají, můžeme se přesvědčit jen tehdy, dosáhneme-li jistého stupně jasnozřivého pozorování, takže zříme, co se odehrává uvnitř našeho astrálního těla. Má-li být naznačená otázka zodpovězena, musíme postoupit k určitému stupni přinejmenším imaginativního poznání.⁵⁾ Pak se ukáže, že tyto bytosti z hierarchie Andělů (a určitým způsobem každý jednotlivý Anděl, který má pro každého člověka svůj zvláštní úkol; ale zejména Andělé vzájemným spolupůsobením) utvářejí v lidském astrálním těle obrazy. Utvářejí je pod vedením Duchů formy. Nepostoupíme-li k imaginativnímu poznání, pak nevíme, že v našem astrálním těle se neustále vytvářejí obrazy. Vznikají a zanikají. Kdyby se tyto obrazy nevytvářely, nebylo by žádného vývoje lidstva směrem do budoucnosti, který by odpovídal úmyslům Duchů formy. Čeho Duchové formy chtějí s námi dosáhnout až do konce vývoje Země a dále, to musejí nejdříve vyvíjet v obrazech; a z těchto obrazů se pak později stane přetvořené lidstvo, skutečnost. A takové obrazy utvářejí v našem astrálním těle Duchové formy již dnes — pomocí Andělů. Andělé formují v lidském astrálním těle obrazy, které jsou dosažitelné myšlením vyvinutým k jasnozření. A budeme-li schopni sledovat tyto obrazy, které Andělé v našem astrálním těle utvářejí, pak se nám ukáže, že tyto obrazy vznikají podle zcela určitých podnětů, podle zcela určitých zásad. Jsou totiž utvářeny tak, že ve způsobu, jak vznikají, spočívají již do určité míry síly budoucího

vývoje lidstva. Když pak — zní to podivně, ale musí to tak být vysloveno — pozorujeme Anděly při jejich práci, vidíme, že při tom chovají zcela určitý záměr pro příští sociální uspořádání lidského života na Zemi; chtějí vytvářet v lidských astrálních tělech takové obrazy, které přivodí v lidském spoluzítí v budoucnu zcela určité sociální poměry.

Lidé se mohou vzpírat uznání, že Andělé v nich chtějí vyvolat ideály budoucna; přece však tomu tak je. V tom, jak Andělé tvoří obrazy, vládne totiž zcela určitá zásada. Je to zásada, že v budoucnosti nemá mít při prožívání štěstí žádný člověk pokoje, pokud jsou vedle něho jiní nešťastní. Vládne tu určitý podnět naprostého bratrství, naprostého sjednocení lidského pokolení, správně chápaného bratrství, s ohledem na sociální poměry ve fyzickém životě. To je první hledisko, podle něhož Andělé utvářejí v lidském astrálním těle obrazy.

Ale v konání Andělů je ještě druhý impuls: oni sledují nejen určité cíle vzhledem k zevnímu sociálnímu životu, nýbrž mají také určité úmysly s lidskou duší, s duševním životem lidí. Tím, že Andělé vtiskují svoje obrazy do astrálního těla, sledují v duševním životě lidí ten cíl, aby v budoucnu každý člověk viděl ve druhém člověku skryté božství.

Pamatujme si tedy dobře, že podle úmyslů, které spočívají v práci Andělů, má tomu být v budoucnu jinak. Má dojít k tomu, že nebudeme v člověku vidět jen poněkud výše vyvinuté zvíře pouze z hlediska jeho fyzických hodnot, a to ani v teorii ani v praxi, nýbrž budeme předstupovat před každého s plně vyvinutým pocitem, že se v člověku zjevuje něco, co přichází z božské podstaty světa, ale projevuje se to skrze tělo a krev. Pochopit člověka jako obraz, který se zjevuje z duchových světů, pochopit jej co nejvážněji, co nejsilněji, s největším porozuměním — to vkládají Andělé do svých obrazů.

Až se to jednou uskuteční, bude to mít zcela určité následky. Všechna svobodná religiozita, která se v lidstvu bude rozvíjet v budoucnosti, bude spočívat na tom, že v bezprostřední životní praxi, nikoli jen v teorii, bude skutečně uznáván v každém člověku věrný obraz božství. Pak tu nebude žádného nucení k náboženství, protože ho nebude zapotřebí; pak bude již samo o sobě setkání člověka s člověkem náboženským úkonem, svátostí, a nikdo nebude mít zapotřebí udržovat náboženský život nějakou zvláštní církví se zevními institucemi na fyzické úrovni. A církev, bude-li rozumět sama sobě, bude mít v úmyslu jen jedno: učinit se nepotřebnou na fyzické úrovni, protože celý život se stane výrazem nadsmyslového světa. Něco takového alespoň spočívá v podnětech práce Andělů: chtějí rozprostřít nad lidmi úplnou svobodu náboženského života.

A je tu ještě třetí cíl: poskytnout lidem možnost, aby myšlením dospěli k duchu, aby takto přemohli propast, která je dělí od prožívání duchovna. Duchovní vědu pro ducha, náboženskou svobodu pro duši, bratrství pro tělo — to naplňuje jako vesmírná hudba práci Andělů v lidských tělech astrálních. Je jenom třeba povznést vědomí k jisté jiné úrovni a člověk se bude cítit přenesen do toho nádherného místa, kde konají Andělé svou práci na lidském astrálním těle.

Nyní žijeme ve věku duše vědomé. V tomto věku konají Andělé v lidském astrálním těle to, co jsem zrovna popsal. Lidé mají postupně vědomě dospívat k pochopení těchto věcí. Má se to stát součástí lidského vývoje. Co nás vlastně vede k tomu, abychom vyslovili něco takového? Kde máme hledat tuto práci Andělů? Dnes ji ještě musíme hledat u spícího člověka. Nalézáme ji ve stavech, kdy je člověk ve spánku mezi usnutím a probuzením, ale také ve stavech, kdy je ve spánku i během bdění.⁶⁾ Často jsem mluvil o tom, jak lidé, třebaže bdí, prospávají nejdůležitější záležitosti svého života. A ač to není zrovna potěšitelné, mohu vás ujistit, že kráčíme-

li životem vědomě, skutečně se dnes setkáváme s mnoha a mnoha spícími lidmi. Nechávací být věci, k nimž ve světě dochází, aniž se o ně zajímají, aniž se o ně starají, aniž se s nimi spojují. Veliké světové události jdou často mimo lidi, kteří zdánlivě bdí, stejně jako jde mimo spícího něco, co se děje například venku ve městě. Když pak lidé právě během bdění prospávají takové zvláštní věci, ukazuje se, jak v jejich astrálních tělech zcela nezávisle na tom, co člověk chce či nechce vědět, probíhá tato důležitá práce Andělů.

K takovým věcem dochází často způsobem, který se musí jevit lidem zvláště záhadným, zvláště paradoxním. Tak považujeme mnohého za zcela nehodného, aby dospěl k tomu nebo onomu spojení s duchovým světem. Ale vpravdě není dotýčný v této inkarnaci ničím jiným než strašlivým ospalcem, který zaspí všechno, co se kolem něho děje; v jeho astrálním těle však pracuje anděl z pospolitosti Andělů na budoucnosti lidstva. Na jeho astrální tělo se přese všechno působí, a lze to na něm pozorovat. Ale dnes záleží na tom, aby právě něco takového proniklo do lidského vědomí. Duše vědomá má být povznesena k pravému poznání oné skutečnosti, kterou lze nalézt jen tímto způsobem.

Za tohoto předpokladu pochopíte, milí přátelé, když vás teď upozorním na to, že právě věk duše vědomé spěje ke zcela určité události a že — poněvadž máme co činit s duší vědomou — bude záviset na lidech, jak se tato událost ve vývoji lidstva uskuteční.

K této události může dojít o století dříve nebo později, ale měla by vstoupit do vývoje lidstva. Můžeme ji charakterizovat tak, že řekneme: čistě cestou duše vědomé, svým vědomým myšlením musejí lidé dojít ke zření toho, jak si Andělé počínají, aby připravili budoucnost lidstva. To, co učí na tomto poli duchovní věda, musí se stát moudrostí v praktickém životě lidstva, a to takovou praktickou životní moudrostí, aby lidé mohli být pevně přesvědčeni, že je výdobytkem jejich vlastní moudrosti, když uznávají záměr Andělů ve smyslu, který jsem popsal.

Nyní však pokročilo lidské pokolení na cestě ke svobodě již tak daleko, že záleží na něm samém, chce-li naznačenou událost prospat, anebo jí kráčet s plným vědomím vstříc. Co to znamená, jít této události vstříc s plným vědomím? Víte, kráčet jí vstříc s plným vědomím neznámá nic jiného, než studovat duchovní vědu. A to je dnes možné — duchovní věda je tady. Opravdu není třeba konat nic jiného, než ji studovat. Kdo kromě toho ještě medituje, nebo svou pozornost věnuje praktickým návodům například z knihy O poznávání vyšších světů, podporuje věc ještě dále. Ale zásadní krok jsme již učinili, jestliže duchovní vědu studujeme a zcela vědomě ji chápeme. Dnes můžeme studovat duchovní vědu i bez osvojení jasnovidných schopností; může to dělat každý člověk, který sám sobě netarasí cestu předsudky. A když lidé stále více a důkladněji studují duchovní vědu, když si osvojují její pojmy a ideje, pak se jejich vědomí probudí natolik, že jisté události již neprosplí, nýbrž je prožijí vědomě.

Tyto události můžeme charakterizovat ještě přesněji. Neboť víme-li, co Anděl koná, je to v podstatě pouze příprava. Hlavní věc je, aby v určitém okamžiku nastaly tři určité skutečnosti. Jak jsem říkal, záleží na tom, jak se lidé budou chovat, a podle toho přijde tento okamžik dříve nebo později, anebo v nejhorším případě vůbec ne. Má tedy nastat to, že svět Andělů ukáže lidstvu trojí:

Za prvé ukáže, jak člověk může svým bezprostředním lidským zájmem skutečně obsáhnout hlubší stránku lidské bytosti. Ano, milí přátelé, nastane okamžik, který by lidé neměli zaspát, okamžik, kdy lidé dostanou od svého Anděla z duchového světa povzbuzující podnět vedoucí k tomu, že budeme mít o každého člověka mnohem hlubší zájem, než jsme ochotni mít dnes. Tento zvýšený zájem

o našeho bližního se má vyvinout nejen oním mezi lidmi běžným subjektivním a pohodlným způsobem, nýbrž tak, že z duchovní stránky bude lidem jedním rázem skutečně vnuknuto určité tajemství: čím druhý člověk jest. Tím míním něco zcela určitého, nikoli nějakou teoretickou úvahu. Lidé se totiž dozvědí něco, co v nich probudí zájem o každého člověka.

To bylo za prvé — o to se bude usilovat zvláště v sociálním životě.

Za druhé Anděl ukáže člověku zcela nezvratně, že Kristův impuls podmiňuje kromě všeho jiného také úplnou náboženskou svobodu, že správným křesťanstvím je jen to, které umožňuje naprostou svobodu náboženství.

A za třetí má být člověk doveden k nevyvratitelnému vhledu do duchové podstaty světa.

Tato událost má nastat tak, že lidská duše vědomá k ní bude mít určitý vztah. To tedy čeká lidstvo v jeho vývoji. Tím, že Anděl vetkává obrazy do lidského astrálního těla, blíží se k tomuto cíli. Znovu upozorňuji, že událost, která má nastat, je skutečně závislá na lidské vůli. Lidé mohou leccos opomenout a ještě dnes mnozí opomíjejí leccos z toho, co má vést k bdělému prožití naznačeného okamžiku.

Ve světovém vývoji jsou, jak víte, i jiné bytosti, které mají zájem na tom, aby člověka vyšinuly z jeho dráhy: jsou to bytosti ahrimanské a luciferské.⁷ Všechno, co jsem líčil dosud, je v souladu s božským vývojem člověka. Pokud by člověk zcela spočíval ve své pravlastní bytosti, měl by dosáhnout schopnosti nahlížet do všeho, co Anděl v jeho astrálním těle rozvíjí; ale luciferský vývoj směřuje k tomu, aby člověka od nahlédnutí do práce hierarchie Andělů odvrátil. Když chtějí luciferské bytosti člověka od toho odvrátit, činí to tak, že brzdí jeho svobodnou vůli. Snaží se člověku zastřít uplatňování jeho svobodné vůle; chtějí ho sice učinit bytostí dobrou — Lucifer chce z hlediska, které mám na mysli, u člověka vlastně dobro, duchovno, ale chce toho dosáhnout automaticky, bez jeho svobodné vůle (člověk má být podle dobrých principů, ale jakoby automaticky uveden do jasnozření). Luciferské bytosti tedy chtějí člověku vzít jeho svobodnou vůli, což je možnost volit zlo. Chtějí, aby sice z ducha jednal, ale pouze jako duchovní odraz, totiž bez svobodné vůle. Chtějí z něho udělat automat.

To souvisí se zcela určitými tajemstvími vývoje. Luciferské bytosti jsou bytosti zaostalé na jiných stupních vývoje, které do normálního vývoje vnášejí něco cizorodého. Tyto luciferské bytosti mají velký zájem působit na člověka tak, aby nemohl vyvinout svobodnou vůli, poněvadž samy si svobodné vůle nedobýly. Svobodnou vůli si lze vydobýt jen na Zemi; tyto bytosti však nechtějí mít se Zemí nic společného, chtějí jen vývoj saturnský, sluneční a měsíční, u něhož chtějí zůstat. S vývojem Země nechtějí mít nic společného. Luciferské bytosti vlastně svobodnou vůli člověka nenávidí. Jednají vysoce duchovně, ale automaticky — to je mimořádně významné — a chtějí i člověka pozvednout ke své duchovní výši. Chtějí ho učinit automatickým — duchovním, ale automatickým. Kdyby se člověk příliš záhy stal bytostí jednající automaticky duchovně, dříve než bude plně působit jeho duše vědomá, vzešlo by tím nebezpečí, že by zaspal ono zjevení, které má nastat a které jsem před chvílí charakterizoval.

Rovněž ahrimanské bytosti pracují proti tomuto zjevení. Neusilují o to, aby učinily člověka duchovním, ale naopak o to, aby v něm usmrtily vědomí jeho duchovnosti. Snaží se mu vštípit názor, že je vlastně jen dokonale utvořené zvíře. Ahriman je vpravdě veliký učitel materialistického darwinismu. Je i učitelem všeho technického a praktického konání v pozemském vývoji, které nechce dovolit nic jiného, než zevní smyslový život člověka, které chce mít jen všude rozšířenou techniku, aby člověk uspokojoval své potřeby jako jídlo, pití a jiné stejně jako zvíře,

ale jen mnohem rafinovaněji. Ahrimanští duchové v naší době usilují vůči duši vědomé (a sice všelijakými rafinovanými prostředky vědy) o to, aby usmrtili a zatemnili v člověku vědomí, že je věrným obrazem božství.

V dřívějších dobách by se nebylo dařilo ahrimanským duchům zatemňovat lidem pravdu naznačeným způsobem. Proč? Ještě během doby řecko-latinské, ale mnohem více v dřívějších dobách, kdy měl člověk ještě atavistické jasnozření, kdy měl ještě obrazy, nezáleželo na tom, jak člověk myslel; měl ve vědomí obrazy a těmito obrazy zřel do duchového světa. Ať by mu byl Ahriman vnukal cokoli o jeho postavení mezi zvířaty, nemělo by to pro jeho životní postoj žádný význam. Myšlení se stalo mocným (dalo by se říci, ve své bezmocnosti mocným) teprve v našem pátém poatlantském věku od 15. století. Teprve od této doby je myšlení způsobilé k tomu, aby uvedlo duši vědomou do oblasti ducha, ale zároveň k tomu, aby jí zabránilo ve vstupu do duchového světa. Teprve nyní prožíváme dobu, kdy teoretická věda zbavuje člověka vědomým způsobem jeho božskosti a zkušenosti ze styku s božským světem. Ano, to je možné jen ve věku duše vědomé. Proto usilují ahrimanští duchové o rozšiřování těch nauk o člověku, které zatemňují jeho božský původ.

Z toho, co bylo uvedeno jako proudy odporující normálnímu božskému vývoji člověka, dá se pochopit, jak se musíme v životě zaříditi, abychom nezaspali právě to, o čem byla řeč a co má nastat v lidském vývoji jako zjevení. Jinak hrozí veliké nebezpečí. A člověk by měl na toto nebezpečí dávat pozor; mohlo by se totiž stát, že místo oné významné události, která má mocně zasáhnout do budoucího utváření pozemského vývoje, nadejde něco, co by mohlo vývoj Země velice ohrozit.

Víte, určité duchovní bytosti postupují ve svém vývoji prostřednictvím člověka — tím, že se člověk vyvíjí spolu s nimi. Andělé, kteří v lidském astrálním těle vyvolávají obrazy, nedělají to samozřejmě proto, aby si hráli, ale aby dosáhli určitého cíle. To, čeho mají dosáhnout, má být dosaženo v oblasti pozemského lidstva. A proto by se z toho všeho stala pouhá hra, kdyby lidé, nyní už s vyvinutou duší vědomou, celou věc vědomě zanedbali. To všechno by se stalo jenom hrou, Andělé by si mohli s vývojem astrálního těla člověka jen hrát. Pouze pokud se to všechno v lidstvu opravdu uskutečňuje, není to jen hra, nýbrž závažná činnost. Tedy jistě chápete, že práce Andělů musí zůstat za všech okolností vážnou. Uvažte, co by to znamenalo v zákulisí pozemského bytí, kdyby lidé pouhou svou ospalostí činili z práce Andělů hru!

A kdyby k tomu však přece došlo, kdyby pozemské lidstvo přece jen zůstalo tak, jak je, a tuto událost, toto důležité duchovní zjevení budoucnosti zaspalo (kdyby například lidé zaspali to, co se vztahuje k náboženské svobodě, k opakování mystéria Golgoty na éterné pláni, ke znovuobjevení éterného Krista, o němž jsem často hovořil, kdyby to všechno a jiné další věci zaspali), pak by o to, čeho má být dosaženo obrazy v lidském astrálním těle, museli Andělé usilovat jinou cestou. A to, čemu by lidé, pokud se neprobudí, ve svém astrálním těle zabránili, o to by museli Andělé usilovat tak, že by svoje úmysly uskutečňovali ve spících lidských tělech. Tedy toho, co by lidé zaspali ve svém bdělém stavu a čeho by Andělé proto dosáhnout nemohli, toho by muselo být dosaženo ve spánku v odpočívajících lidských tělech fyzických a éterných. Tam by hledali Andělé síly k dosažení svého cíle. Čeho by nemohli dosáhnout s bdělými lidmi, totiž tehdy, když jsou bdělé duše v těle éterném a fyzickém, toho by pak museli Andělé dosáhnout ve spících tělech éterných a fyzických. Tedy ve stavu, kdy lidé (kteří by duševně měli bdít) spí a jejich Já a tělo astrální jsou mimo tělo fyzické a éterné.

To je ono veliké nebezpečí ve věku duše vědomé! To je ona událost, která by ještě mohla nastat, pokud by se lidé neobrátili k duchovnímu životu před počátkem třetího tisíciletí. Od počátku třetího tisíciletí nás dělí již jen krátká doba. Vždyť třetí tisíciletí začíná, jak známo, rokem 2000. Mohlo by se tedy ještě stát, že by Andělé toho, čeho mají svou prací dosáhnout s lidmi bdělými, dosáhli pouze se spícími těly lidí — museli by totiž všechno své konání z lidského astrálního těla uvolnit a ponořit je do těla éterného, aby mohlo dojít k výsledku. Ale člověk by při tom nebyl! Všechno by se muselo uskutečnit v éterném těle, když v něm člověk není přítomen. Pokud by člověk při tom byl v bdělém stavu, tak by tomu zabránil.

Teď jsme tedy nastínili o této věci všeobecnou představu. Ale co by tedy nastalo, kdyby Andělé museli takovou práci konat v éterném a fyzickém těle v době spánku člověka, aniž by byl při tom? Tím by musely neodvratně ve vývoji lidstva nastat tři posuny:

Za prvé by se něco vytvořilo ve spících lidských tělech, právě když člověk spí, když není přítomen svým Já a tělem astrálním — něco, co potom najde, nikoli sám, svobodně, ale co tu prostě je, když se ráno probudí. Pokaždé to v sobě najde — stane se to instinktem místo svobodným vědomím, a tím se to právě stane škodlivým. Pak by hrozilo, že by se staly škodlivými určité instinktivní poznatky, které se mají začlenit do lidské bytosti a které souvisí s mystériem zrození a početí, s celým sexuálním životem. Hrozilo by, že určití Andělé by sami museli projít určitou změnou, o které nemohu mluvit, poněvadž patří mezi vyšší tajemství iniciační vědy, a o nich se dnes ještě mluvit nesmí. Avšak lze říci, že by událost, která by nastala ve vývoji lidstva, spočívala v tom, že určité pudy v sexuálním životě a počínání by se místo v jasném, bdělém vědomí a jako užitečné síly najednou ukázaly jako škodlivé a ničící. Pudy, instinkty, které by neznamenal pouze zblouzení, ale přešly by i do sociálního života a způsobily v něm určité jevy; pudy, které by především zabraňovaly lidem (tím, co by jim následkem sexuálního života přecházelo do krve), aby rozvíjeli jakékoli bratrství na Zemi. Naopak by je nutily, aby se bratrství vzpírali. A to by se stalo instinktem.

Nadejde tedy jakýsi rozhodující okamžik, kdy člověk bude moci jít na jednu, správnou stranu — pak ale musí bdít; anebo půjde na druhou, nesprávnou stranu — pak může spát; vyskytnou se však instinkty, které budou děsivé! Co pak budou říkat přírodovědci, když se takové instinkty vyskytnou? Ano, přírodovědci budou říkat: „To je přírodní nutnost, k tomu právě muselo dojít, to patří k vývoji lidstva.“

Přírodní věda nedokáže na takové věci upozornit! Přírodovědecky by se dala jistě vysvětlit proměna lidí v anděly nebo v ďábly. V obou případech řekne přírodní věda totéž: vzešlo následující z předcházejícího — veliká to moudrost kauzálního vysvětlování přírody! Přírodní věda nepostřehne nic z události, o níž jsem hovořil, neboť samozřejmě bude pohlížet na skutečnost, že se lidé svými sexuálními pudami stanou napůl ďábly, jako na přírodní nutnost. Přírodovědecky tedy věc nelze vůbec vysvětlit; ať to dopadne jakkoli, přírodní věda si vždy nějaké vysvětlení najde. Ano — jen v oblasti duchovního, nadsmyslového poznání lze takové věci skutečně pochopit

To je ta první věc. Druhá věc je, že z této práce, z této změněné práce Andělů, vzejde potom pro lidstvo ještě další posun, totiž instinktivní poznání určitých léčiv — ale bude to škodlivé poznání. Všechno, co souvisí s lékařstvím, dozná přitom nesmírného, v materialistickém smyslu nesmírného rozvoje. Lidem se dostane instinktivního poznání léčivých sil určitých látek a určitých úkonů — a tím budou způsobovat nesmírné škody. Ale tyto škody budou považovat za užitečné. Co je nemocné, bude nazýváno zdravým, neboť lidé sami sebe vpraví do jistého konání,

kteře se jim pak bude líbit. Lidem se bude prostě líbit to, co je jistým způsobem povede k něčemu nezdravému. Bude se tedy stupňovat poznání léčivých sil určitých dějů a úkonů, ale dostane se to zcela na scestí. Především dojde člověk instinktivně ke znalostem, jaké nemoci lze určitými látkami a určitými úkony vyvolat, a pak bude moci rozhodovat zcela sobecky, zda nemoc způsobí či ne.

To třetí, co se vyskytne, bude poznání zcela určitých sil, kterými se dají jen úplně lehkými podněty (totiž harmonizací určitých kmitů) rozpoutat ve světě mocné strojové síly. Tak se lidé naučí instinktivně poznávat určité duševní řízení strojů a mechanismů — a veškerá technika se pak dostane do divokých vod. Ale sobectví lidí budou tyto divoké vody sloužit mimořádně dobře a budou se jim zamlouvat.

Milí přátelé, to je kus konkrétního chápání vývoje bytí, života, které může v podstatě správně hodnotit jen ten, kdo si uvědomí, že takové chápání života, které popírá ducha, neposkytne v těchto věcech jasno. Kdyby jednou vzniklo lékařství poškozující lidstvo, kdyby došlo k hrozivému zblouzení sexuálních instinktů, a kdyby vznikl strašný zmatek v čistém mechanismu světa ve snaze zužitkovat přírodní síly silami duševními, pak by toto ducha popírající chápání života nemohlo prohlédnout, nemohlo by vidět, jak se odchyluje od pravé cesty. Nevidělo by to zrovna tak, jako nevidí spící člověk ve spánku zloděje, když přichází a chce ho oloupit. Leda později, až se probudí, uvidí, co se stalo. A to by bylo pro člověka velmi neblahé probuzení! — Jinak by se opájel rozšířením svých instinktivních znalostí léčivých sil určitých látek a určitých úkonů, pociťoval by takové blaho při oddávání se zbloudilým sexuálním instinktům, že by považoval toto zblouzení za zvlášť vysoký výraz nadlidskosti, nepředpojatosti a nezaujatosti. V určitém smyslu by se stalo hnusné krásným a krásné hnusným, a člověk by to nevnímal, poněvadž by na všechno pohlížel jako na přírodní nutnost. Ale to by znamenalo odchýlení od té cesty, která je v lidství samotném předurčena vlastní bytostí člověka.

Mám za to, milí přátelé, že když jsme si osvojili cit pro to, jak duchovní věda proniká do smýšlení, můžeme v sobě vzbudit i dostatečnou vážnost vůči takovým pravdám, jaké jsem dnes uvedl. A z toho můžeme čerpat to, co vůbec lze z veškeré duchovní vědy načerpat: pochopit ji jako závazek, určitý životní závazek. Ať ve světě stojíme kdekoliv, ať konáme ve světě cokoliv, bude vždy záležet na tom, abychom v sobě živili myšlenku, že naše konání má být prosyceno a prozářeno antroposofickým vědomím. Pak trochu přispějeme k tomu, aby se lidstvo ve svém vývoji ve správném smyslu dostalo dál.

Člověk je zcela na omylu, domnívá-li se, že by ho pravá duchovní věda, důstojně a vážně pochopená, mohla odvádět od praktické a intenzivní práce v životě. Pravá duchovní věda právě naopak probouzí, a to ve věcech, které jsem dnes uvedl.

Můžeme se ptát: Je snad obyčejný bdělý život pro spánek škodlivý? — Zvolíme-li přirovnání, že pohlížení do duchového světa je oproti obyčejnému bdění vyšším probuzením, stejně jako je obyčejné probuzení probuzením ze spánku, pak můžeme, abychom tomuto přirovnání porozuměli, položit otázku takto: Může být někdy bdělý život pro spánek škodlivý?

Může, není-li spořádaný! Tráví-li někdo svůj bdělý život spořádaně, bude mít také zdravý spánek; a tráví-li někdo svůj bdělý život ospale či lenivě nebo pohodlně, beze smysluplné práce, pak bude nezdravý také jeho spánek. A tak je tomu i vzhledem k životu, který si osvojujeme prostřednictvím duchovní vědy jakožto opravdu bdělý život. Získáme-li prostřednictvím duchovní vědy řádný poměr k duchovému světu, pak bude stejně, jako si upravujeme zdravým bdělým životem spánek, na správnou kolej uveden také náš zájem o obyčejný život ve smyslovém světě.

Kdo pozoruje život právě v naší době a nevšímá si různých věcí, ten jistě sám spí. Jak se lidé holedbali, zvláště v posledních desetiletích, svou „životní praxí“! Nakonec to v posledních desetiletích dotáhli tak daleko, že ti, kteří nejvíce opovrhují vším, co je duchovní, spirituální, ideální, dostali se všude právě na vedoucí místa. Ale takto pateticky mluvit o praxi tohoto života se dalo jen tak dlouho, dokud nebylo lidstvo ještě strženo do propasti. Právě teď začínají někteří skřehotat (ale většina z nich to činí zcela instinktivně): „Musí nastat nová doba, musejí nastoupit nové ideály!“ Ale je to pouhé skřehotání. A když tyto věci nastoupí instinktivně, bez vědomého vžití do duchovní vědy, pak povedou spíše k úpadku toho, co se má prožít v bdělém stavu, než k nějakému zdárnému vývojovému přechodu. Tu a tam ještě sklízí potlesk ten, kdo dnes k lidem pateticky mluví slovy, na která jsou již dlouhou dobu zvyklí. Ale lidé se budou muset naučit naslouchat jiným slovům, jiným obratům, aby zase z chaosu vzešel sociální kosmos.

Když totiž v některé době lidé místo toho, aby bděli, bdít nedokážou a nezjistí, co se opravdu má dít, pak se vlastně neděje nic, co má ve skutečnosti význam, ale obchází tu přízrak epochy předchozí — jako obcházejí v mnohých náboženských společenstvích přízraky minulosti, či jako například v našem právním životě často ještě obchází přízrak starého Říma. Duchovní věda má právě po této stránce ve věku duše vědomé učinit člověka svobodným, má jej opravdu přivést k pozorování určité duchovní skutečnosti: totiž — co činí Anděl v našem astrálním těle. Mluvit abstraktně například o Andělech, to může být nanejvýš začátek; pokroku bychom měli dosáhnout tím, že budeme mluvit konkrétně, což znamená: Zodpovíme si vzhledem k naší době otázku, která se nás výslovně týká. Týká se nás, poněvadž Anděl v našem astrálním těle tká obrazy, a tyto obrazy nás mají v budoucnu utvářet, a tohoto utváření má být dosaženo duší vědomou. Kdybychom neměli duši vědomou, pak bychom se o to nemuseli starat, pak by jistě nastoupili jiní duchové, jiné hierarchie, aby uskutečnily to, co konají Andělé. Protože však máme rozvíjet duši vědomou, nezasahují žádní jiní duchové do uskutečňování toho, co koná Anděl.

Andělé samozřejmě působili i ve věku egyptském. Ale záhy nastoupili jiní duchové, a člověku se andělské působení zatemnilo jeho atavisticky jasnozřivým vědomím. Lidé si tedy vlastně svým atavistickým jasnozřením zahalovali tyto obrazy jemným závojem. Ale teď je má člověk odhalit. Proto nemá zaspát to, co bude vneseno do jeho vědomého života v době, která se uzavře ještě před třetím tisíciletím. Neberme si z antroposoficky orientované duchovní vědy jen všelijaké poučky, čerpejme z ní také svá předsevzetí! A ta nám pak dají sílu být lidmi bdícími.

Můžeme se naučit být bdícími lidmi. Leccos můžeme vypořádat. Můžeme teď hned začít s bdělostí, můžeme si všímat, že vlastně nepřejde ani jeden den, v němž by se nepříhodil v našem životě nějaký zázrak. Tuto větu můžeme i obrátit: Nenajdeme-li v některém dni svého života žádný zázrak, pak jen unikl naší pozornosti. Pokuste se večer podívat zpět na prožitý den — jistě v něm najdete větší či menší událost, o které si budete moci říci: Tato událost vstoupila do mého života docela zvláštním způsobem, je podivuhodné, že se přihodila. To se vám může podařit, jen když budete myslet dost důkladně, jen když budete vnímat dostatečně pečlivě svým duševním zrakem souvislosti života. Ale to lidé v obyčejném životě zpravidla vůbec nečiní, protože se obvykle ani nezeptají, jestli se například nějakou věcí něčemu nezabránilo.

Většinou se totiž nezajímáme o věci, které se nestaly a které, kdyby k nim bylo došlo, byly by náš život důkladně změnily. Za těmito událostmi, které jsou nějakým způsobem z našeho života odstraněny, skrývá se mnohé z toho, co z nás vychovává bdící lidi. Co všechno by se mi bylo mohlo dnes přihodit? Kladu-li si tuto otázku

každý večer a potom si vybavuji jednotlivé události, které by byly mohly to nebo ono způsobit, pak z toho vyplývají úvahy, které vnášejí bdělost do naší sebevýchovy. A to je něco, čím můžeme začít, a pak to již samo od sebe povede dál a dál, a nakonec nás to dovede k tomu, abychom se nechtěli pít jen po tom, co znamená v našem životě, když jsme chtěli například v půl jedenácté dopoledne jít ven, ale právě v posledním okamžiku ještě přišel někdo, kdo nás zdržel; byli jsme mrzutí, že nás zdržel, ale už se dál neptáme: Co by se bylo mohlo stát, kdybychom byli skutečně v určenou chvíli vyšli? Co se tu změnilo?

I o těchto věcech jsem zde již jednou obšírněji mluvil. Od pozorování toho, co je v našem životě záporného, co však může vydat svědectví o moudrostiplném řízení našeho života, až k pozorování Anděla působícího v našem astrálním těle je přímá cesta, opravdu přímá a jistá cesta, kterou se můžeme ubírat.

O tom budeme dále hovořit ode dneška za týden, při další přednášce zde v curyšské pobočce.

- 1)** Druhé vydání (z roku 1963) hovoří zde i na několika následujících místech o tisíciletí čtvrtém.
- 2)** Podrobný popis členění lidské bytosti viz v autorových knihách Theosofie (kapitola Podstata člověka) a Tajná věda (kapitoly Podstata lidství a Spánek a smrt).
- 3)** Viz přehled hierarchií duchových bytostí v příloze.
- 4)** O vývojových etapách světa viz autorovu knihu Tajná věda (kapitola Světový vývoj a člověk).
- 5)** O různých úrovních duchovního poznání viz autorovy knihy O poznávání vyšších světů (kapitola Imaginace) a Tajná věda (kapitola Poznání vyšších světů).
- 6)** Člověk například často spí v oblasti své vůle nebo vůči věcem, ke kterým neobrací pozornost, třeba vůči duchovému světu.
- 7)** O dvou aspektech zla — luciferském a ahrimanském — viz například autorovu knihu Tajná věda (kapitola Světový vývoj a člověk).